

(Đăng trong Kỷ yếu Hội thảo khoa học: “Những giải pháp chủ yếu nâng cao chất lượng dạy học LS VN ở trường PT hiện nay”, Đề tài cấp Bộ Khoa Lịch sử - trường ĐHSPT, tháng 4-2008, tr.181-186).

MỘT VÀI Ý KIẾN VỀ VẬN DỤNG DẠY HỌC THEO DỰ ÁN VÀO BÀI ÔN TẬP, SƠ KẾT, TỔNG KẾT TRONG MÔN LỊCH SỬ Ở TRƯỜNG THPT

ThS. Hoàng Thanh Tú - Khoa Sư phạm, ĐHQG Hà Nội

Dạy học theo dự án là phương cách hiệu quả để gắn những nội dung kiến thức với thực tiễn cuộc sống, gắn lí thuyết với thực hành, gắn kết môi trường học tập nhà trường với môi trường xã hội. Trong quá trình thực hiện dự án học sinh có cơ hội được vận dụng các kiến thức đã học vào hoạt động thực tiễn, thực hiện “học đi đôi với hành”. Mục đích của học tập lịch sử là hiểu quá khứ, định hướng hành động trong hiện tại và tương lai. Qua việc thực hiện các dự án học sinh nhận thức được mối liên hệ giữa quá khứ với hiện tại, rèn luyện kĩ năng sống và có phương pháp học tập bộ môn đúng đắn, khắc phục được quan niệm sai lầm cho rằng học lịch sử chỉ cần “học thuộc lòng” và ghi nhớ các sự kiện.

1. Khái niệm và đặc điểm của dạy học theo dự án:

Trong tiếng Anh “Project” có nghĩa là dự án, đề án hay kế hoạch. Khái niệm dự án được hiểu là một dự định, một kế hoạch được thực hiện trong một khoảng thời gian với những phương tiện, điều kiện vật chất và nhân lực nhất định nhằm đạt mục tiêu đề ra. Khái niệm dự án thường được sử dụng phổ biến trong các lĩnh vực kinh tế - xã hội. Việc ứng dụng dự án vào giáo dục đã cho ra đời một phương pháp dạy học mới - phương pháp dạy học theo dự án (Project Method). Theo cách tiếp cận này, *dạy học theo dự án được hiểu là cách thức giáo viên tổ chức cho học sinh thực hiện một nhiệm vụ học tập phức hợp có tính thực tiễn cao hoặc gắn liền giữa lý thuyết với thực hành, học sinh là người tự lập kế hoạch, chủ động thực hiện, sáng tạo ra các sản phẩm nhất định và đánh giá kết quả đạt được.* Do vậy học tập dựa trên dự án được hiểu là học trong hành động và học sinh là người tích cực, chủ động giành lấy kiến thức.

Dạy học theo dự án có đặc điểm nổi bật:

- Mục tiêu học tập mang tính định hướng rất rõ ràng: định hướng nhiệm vụ học sinh phải thực hiện và định hướng sản phẩm phải hoàn thành như: bài viết, tập ảnh sưu tầm, bài trình chiếu, thiết kế trang web, ấn phẩm...

- Chủ đề của dự án gắn liền với hoàn cảnh cụ thể, xuất phát từ những tình huống của thực tiễn đời sống xã hội hoặc gắn liền với lợi ích của học sinh. *Nội dung kiến thức được sử dụng trong thực hiện dự án là mang tính khái quát, tổng hợp hay mang tính liên môn (nhiều môn học khác nhau)*. Do vậy dạy học theo dự án phù hợp với bài học ôn tập, sơ kết, tổng kết trong chương trình môn Lịch sử.

2. Quy trình tiến hành dạy học theo dự án

Một cách chung nhất dạy học theo dự án được tiến hành qua các bước cơ bản: thiết kế và chuẩn bị cho dự án, triển khai dự án, đánh giá dự án và rút kinh nghiệm cho lần sau.

Căn cứ vào đặc trưng của môn học Lịch sử và yêu cầu của bài học ôn tập, sơ kết, tổng kết, các bước thiết kế dự án được tiến hành như sau:

- Xác định mục tiêu bài học cần đạt về kiến thức, kỹ năng, thái độ.

- Xây dựng sáng kiến về dự án: Trên cơ sở mục tiêu bài học, giáo viên cần phân tích nội dung bài học, xác định các nội dung liên quan trong hệ thống chương trình để có ý tưởng cho dự án. Sáng kiến về dự án cần dựa trên một tình huống của thực tiễn đời sống và chứa đựng nhiệm vụ cần giải quyết.

- Xác định mục đích của dự án và xây dựng kế hoạch thực hiện dự án, trong đó thể hiện rõ những công việc của giáo viên và học sinh, thời gian dự kiến để tiến hành dự án, các phương tiện cần thiết và cách thức tiến hành.

- Thiết kế hồ sơ bài dạy thể hiện toàn bộ dự án. Hồ sơ bài dạy bao gồm: kế hoạch bài dạy, bài trình bày đa phương tiện trên Power Point, nguồn tài liệu hỗ trợ cho giáo viên và học sinh, công cụ đánh giá¹.

Các bước triển khai dạy học theo dự án phụ thuộc vào điều kiện dạy học cũng như sự sáng tạo của người giáo viên song có thể chia theo các bước như sau:

- Chuẩn bị cho dự án: Giáo viên xây dựng kế hoạch bài dạy, liệt kê các công việc cần thực hiện, phân công nhiệm vụ và cung cấp tài liệu hỗ trợ cho học sinh. Trong các vai trò khác nhau của cuộc sống thực học sinh được giải quyết

¹ Tham khảo Chương trình Dạy học cho tương lai của Intel (Intel Teach to the future).

nhiệm vụ học tập có tính thực tiễn cao. Các nhóm học sinh phân công công việc cụ thể trong nhóm, nghiên cứu dự án và hoàn thành sản phẩm dự án. Giáo viên cần định hướng rõ ràng cho học sinh về các sản phẩm dự án phải hoàn thành, đưa ra tiêu chí đánh giá ngay từ đầu để học sinh hoàn thành dự án một cách hiệu quả nhất. Trong quá trình thực hiện dự án, giáo viên luôn giữ liên lạc, theo dõi, động viên, giúp đỡ học sinh, đồng thời điều chỉnh kịp thời khi các nhóm học sinh đi “chệch hướng” ban đầu.

- Trình bày dự án: Giáo viên giới thiệu bài dạy, hướng dẫn, tổ chức cho học sinh báo cáo kết quả, trình bày các sản phẩm dự án trước lớp. Các nhóm khác nhận xét, góp ý, trao đổi và đánh giá lẫn nhau theo các tiêu chí cho trước. Giáo viên cần lưu ý: quy định thời gian cho các nhóm trình bày, giới thiệu sản phẩm dự án; nội dung trình bày của các nhóm phải hướng vào nội dung cơ bản của bài học. Giáo viên đưa ra các câu hỏi cần thiết và nhận xét, đánh giá phần trình bày cũng như sản phẩm dự án của các nhóm. Cuối cùng giáo viên chốt các nội dung cơ bản của bài học.

- Rút kinh nghiệm cho việc thực hiện dự án và chuẩn bị ý tưởng cho dự án tiếp theo.

3. Khả năng vận dụng dạy học theo dự án vào các bài ôn tập, sơ kết, tổng kết trong chương trình môn Lịch sử ở trường THPT

Lý luận dạy học bộ môn chỉ rõ chương trình môn Lịch sử ở trường THPT được chia ra thành các bài học cụ thể song lại được cấu trúc trong một hệ thống, có mối liên hệ lôgic với nhau. Trong đó bài ôn tập, sơ kết, tổng kết “được sử dụng khi hoàn thành việc học tập một giai đoạn, một thời kì, một khóa trình hay các vấn đề lịch sử của chương trình”¹. Loại bài học này thường được tiến hành vào cuối học kỳ hoặc cuối năm học. Nhiệm vụ của bài học ôn tập, sơ kết, tổng kết là củng cố, tổng hợp, hệ thống hóa và khái quát hóa những kiến thức học sinh đã tiếp thu. Trên cơ sở những kiến thức cơ bản, giáo viên hướng dẫn học sinh phân tích bản chất, những mối liên hệ giữa các sự kiện lịch sử, giải thích những khái niệm. Qua đó phát triển tính tích cực tư duy, độc lập trong nhận thức, rèn luyện các kỹ năng, kỹ xảo, đồng thời giáo dục những tư tưởng, tình cảm đúng

¹ Nguyễn Thị Côi. Các con đường, biện pháp nâng cao hiệu quả dạy học lịch sử ở trường phổ thông. NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội, 2006, tr.40.

đẫn và ý thức học tập bộ môn cho học sinh. Vì vậy, tiến hành bài ôn tập, sơ kết, tổng kết không giống với bài nghiên cứu kiến thức mới.

Bài ôn tập, sơ kết, tổng kết muốn đạt hiệu quả phải bảo đảm các điều kiện như: Học sinh phải chuẩn bị trước ở nhà; Giáo viên là người tổ chức hoạt động nhận thức tích cực, độc lập của học sinh ở trên lớp; lựa chọn đúng vấn đề, xác định nội dung, nguồn tài liệu...

Với các yêu cầu như vậy, bài học ôn tập, sơ kết, tổng kết trong dạy học lịch sử có ưu thế vận dụng dạy học theo dự án. Bởi vì, trong ôn tập, củng cố học sinh phải nâng cao kiến thức của mình lên một trình độ mới, vận dụng các kiến thức đã tiếp thu trong tình huống mới hoặc giải quyết những nhiệm vụ có tính thực tiễn cao. Còn giáo viên là người định hướng, tổ chức các hoạt động nhận thức tích cực, độc lập của học sinh trong việc tái hiện kiến thức, trao đổi, thảo luận nhóm, trả lời câu hỏi, hoàn thành bài tập để giải quyết những nhiệm vụ có tính tổng hợp cao do đặc trưng của bài học yêu cầu.

4. Vận dụng dạy học theo dự án vào phần *Sơ kết lịch sử Việt Nam từ nguồn gốc đến giữa thế kỉ XIX* (Lịch sử lớp 10 - Chương trình cơ bản):

Trong chương trình Lịch sử lớp 10, phần Sơ kết lịch sử Việt Nam gồm hai bài: “Quá trình dựng nước và giữ nước”, “Truyền thống yêu nước của dân tộc Việt Nam thời phong kiến”. Nội dung của hai bài tổng kết, khái quát những sự kiện quan trọng của lịch sử dân tộc trong quá trình dựng nước, giữ nước từ thời kì đầu tiên cho đến giữa thế kỉ XIX.

Mục tiêu cơ bản cần đạt:

Về kiến thức học sinh có khả năng:

- Trình bày được nội dung cơ bản trong từng giai đoạn lịch sử của quá trình xây dựng và phát triển đất nước (từ nguồn gốc đến giữa thế kỉ XIX).

- Kể tên, nêu đặc điểm nổi bật của các cuộc khởi nghĩa, các cuộc kháng chiến bảo vệ Tổ quốc; kể tên và nêu công lao của các vị anh hùng dân tộc trong sự nghiệp giữ nước từ đầu thời Bắc thuộc đến cuối thế kỉ XVIII.

- Nêu và phân tích những nét đặc trưng cơ bản của truyền thống yêu nước của dân tộc ta qua các thời kì lịch sử.

Về kĩ năng: học sinh được rèn luyện các kĩ năng: tổng hợp, so sánh, phân tích các sự kiện lịch sử; kĩ năng thuyết trình, làm việc nhóm, kĩ năng giải quyết vấn đề; kĩ năng sử dụng công nghệ hiệu quả trong học tập.

Về thái độ: giáo dục cho học sinh lòng tự hào dân tộc, yêu nước và biết ơn các vị anh hùng; ý thức vươn lên trong học tập để đóng góp vào sự nghiệp xây dựng và bảo vệ đất nước.

Trên cơ sở xác định mục tiêu bài học, dự án được thiết kế cho học sinh đóng các vai khác nhau của cuộc sống thực, giải quyết nhiệm vụ học tập có tính thực tiễn cao. Sáng kiến dự án: Thiết kế và tổ chức một chương trình trò chơi trên truyền hình (Game Show) mang tên chương trình “Dấu ấn đất Việt” nhằm mục đích ôn tập kiến thức lịch sử dân tộc từ nguồn gốc đến giữa thế kỉ XIX, tạo hứng thú học tập thông qua việc tham gia các trò chơi. Học sinh đóng vai biên tập viên, đạo diễn, người dẫn chương trình, người tham gia trò chơi thiết kế và tổ chức chương trình “Dấu ấn đất Việt”.

Trong môi trường học tập có sự hỗ trợ đầy đủ của phương tiện công nghệ, học sinh có nhiệm vụ thiết kế và tạo ra các sản phẩm sau:

- Bài trình chiếu (trên Power Point) thể hiện toàn bộ nội dung kịch bản của chương trình “Dấu ấn đất Việt” gồm ba phần thi: Hiểu biết, Đi tìm mật mã lịch sử, Đi tìm danh nhân lịch sử nhằm ôn tập các sự kiện cơ bản, các cuộc kháng chiến và anh hùng dân tộc trong lịch sử dân tộc từ nguồn gốc đến giữa thế kỉ XIX.

- Ấn phẩm (trên Publisher) quảng cáo giới thiệu mục đích, nội dung, thời gian, thể lệ đăng kí tham gia chương trình.

- Trang web (trên Publisher): giới thiệu về quá trình dựng nước và giữ nước, truyền thống yêu nước của dân tộc, giới thiệu về cuộc đời và những đóng góp của các vị anh hùng dân tộc làm nguồn tài liệu hỗ trợ cho người học mở rộng vốn hiểu biết; tạo diễn đàn trao đổi về các chủ đề lịch sử, đóng góp ý kiến cho chương trình.

Cả ba sản phẩm trên được thiết kế bằng phần mềm: Microsoft Office Powerpoint, Microsoft Office Publisher mà học sinh đã được hướng dẫn cách sử dụng trong môn Tin học. Học sinh được chia thành các nhóm thiết kế câu hỏi, các nội dung thi, các trò chơi sau đó trình bày sản phẩm bằng các phần mềm hỗ trợ.

Trong môi trường học tập không có đủ sự hỗ trợ của phương tiện công nghệ, giáo viên có thể yêu cầu học sinh thiết kế và tạo ra các sản phẩm như:

- Bộ câu hỏi, trò chơi cho các phần thi của chương trình “Dấu ấn đất Việt” trình bày trên giấy cho người chơi bốc thăm và trả lời.

- Tập tranh ảnh và bài viết giới thiệu ngắn gọn về các anh hùng dân tộc.

- Bài thuyết trình hoặc bài hùng biện lấy chủ đề: “Truyền thống yêu nước của dân tộc và trách nhiệm của những công dân Việt Nam thế kỉ XXI”.

Để dự án có thể triển khai được, giáo viên cần cung cấp tài liệu hỗ trợ (tên sách và số trang cần đọc, tên trang web để học sinh tham khảo), chia nhóm, phân công công việc cụ thể cho học sinh, công bố thời gian thực hiện và hoàn thành dự án, công bố tiêu chí đánh giá các sản phẩm. Việc hướng dẫn các nhóm lập kế hoạch thực hiện dự án là rất quan trọng. Giáo viên cần dự tính để học sinh có đủ thời gian thực hiện dự án và không ảnh hưởng đến lịch trình học tập chung. Khi trình bày dự án trên lớp, giáo viên lưu ý học sinh tham gia trong vai trò là người dẫn chương trình và người chơi trong chương trình Game Show. Giờ học trên lớp được tổ chức theo một hình thức mới, cuốn hút học sinh tham gia.

Từ việc thiết kế dự án như trên có thể rút ra nhận xét sau:

- Dạy học theo dự án chỉ phù hợp với những nội dung nhất định trong môn Lịch sử, đồng thời cần có thời gian và có sự chuẩn bị chu đáo, do vậy không thể tiến hành thường xuyên trong chương trình môn học. Các bài ôn tập, sơ kết, tổng kết thường có nội dung mang tính hệ thống và khái quát hóa cao nên phù hợp với việc thiết kế các dự án học tập.

- Để dự án được khả thi giáo viên cần định hướng sản phẩm rõ ràng và phù hợp với điều kiện dạy học:

Trong môi trường dạy học có sự hỗ trợ đầy đủ của công nghệ, giáo viên môn Lịch sử cần phối hợp cùng giáo viên Tin học hướng dẫn học sinh cách sử dụng phần mềm hỗ trợ việc học tập (sử dụng phần mềm Microsoft Office Power Point thiết kế bài trình chiếu, sử dụng phần mềm Microsoft Office Publisher thiết kế trang web, ấn phẩm).

Trong môi trường dạy học chưa có đủ máy tính, máy chiếu giáo viên cần “mềm hóa” yêu cầu sản phẩm dự án, ví dụ: bộ sưu tập tranh ảnh về một chủ đề hay một thời kì lịch sử, bài viết, câu hỏi, trò chơi hoặc xây dựng một chương trình phỏng vấn, lấy ý kiến chuyên gia...

- Thiết kế tiêu chí đánh giá cho mỗi loại sản phẩm và công bố từ lúc bắt đầu dự án để định hướng cho người học thành công đồng thời tạo cơ hội cho người học tự đánh giá.

Tóm lại, học tập theo dự án là cách học trong đó học sinh thực sự chủ động chiếm lĩnh kiến thức và được rèn luyện nhiều kỹ năng: khai thác, tìm kiếm, chọn lựa thông tin; thuyết trình; trao đổi, thảo luận; đánh giá, nhận xét; sử dụng phương tiện công nghệ trong thiết kế, triển khai và trình bày sản phẩm. Đặc biệt học sinh còn được rèn luyện các kỹ năng sống như: kỹ năng giao tiếp, cộng tác nhóm, kỹ năng trao đổi, chia sẻ thông tin, kỹ năng tự định hướng, tự điều chỉnh và xử lý tình huống... Các kỹ năng này giúp học sinh tự tin và thành công trong cuộc sống sau này. Việc nghiên cứu và ứng dụng phương pháp dạy học theo dự án là thực sự cần thiết nhằm nâng cao chất lượng dạy học môn Lịch sử ở trường THPT hiện nay.

Hết

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Phan Ngọc Liên (Chủ biên), Trịnh Đình Tùng, Nguyễn Thị Côi. *Phương pháp dạy học lịch sử*, Tập II, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội, 2002, tr.136.

2. Nguyễn Thị Côi. *Các con đường, biện pháp nâng cao hiệu quả dạy học lịch sử ở trường phổ thông*. NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội, 2006, tr.40.

2. Đỗ Hương Trà. *Dạy học theo dự án và tiến trình thực hiện*. Tạp chí Giáo dục số 157, tháng 3/2007, tr.12.

3. “Intel teach to the future”, Viện Công nghệ máy tính, Tập đoàn Intel, 2005.

Website:

<http://www97.intel.com/en/ProjectDesign>